

ЗАРУБІЖНІ МОДЕЛІ ФІНАНСОВОГО ВИРІВНЮВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ УПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

© 2015 ПЙОНТКО Н. Б.

УДК 336.15

Пйонтко Н. Б. Зарубіжні моделі фінансового вирівнювання та перспективи їх упровадження в Україні

Метою статті є визначення моделей фінансового вирівнювання, що застосовуються в зарубіжних країнах, та обґрунтування можливостей використання зарубіжного досвіду фінансового вирівнювання чи окремих елементів його моделей на території України, адже в умовах реформування державної регіональної політики розгляд зарубіжних інструментів фінансового вирівнювання є пріоритетним і актуальним завданням сучасності. При узагальненні та систематизації наукових праць багатьох вітчизняних і зарубіжних учених було визначено моделі організації фінансового вирівнювання залежно від форми державного устрою країни. Проаналізовано визначальні фактори необхідності застосування фінансового вирівнювання, такі як: дисбаланс між власним фінансовим забезпеченням і обсягом покладених завдань; рівень фіскальної децентралізації. Обґрунтовано способи вирівнювання доходів та витрат, що застосовують на вертикальному чи горизонтальному рівнях для усунення диспропорцій регіонального розвитку. Визначено особливості розширення фінансового забезпечення бюджетів за допомогою інноваційних інструментів вирівнювання. Здійснено порівняння моделей фінансового вирівнювання в зарубіжних країнах та визначено головні завдання щодо покращення механізму та організації фінансового вирівнювання бюджетів в Україні. Перспективами подальших досліджень у даному напрямку є диверсифікація інструментів фінансового вирівнювання, визначення інвестиційної складової у структурі доходів бюджетів та вивчення діяльності субцентральних органів влади на фінансовому ринку.

Ключові слова: фінансове вирівнювання, форма державного устрою, фіскальна децентралізація, бюджетний дисбаланс, форма фінансового вирівнювання, міжбюджетний трансферт, субцентральний рівень.

Рис.: 2. **Табл.:** 4. **Бібл.:** 27.

Пйонтко Наталія Богданівна – аспірантка, Науково-дослідний фінансовий інститут Академії фінансового управління Міністерства фінансів України (вул. Дегтярівська, 38-44, Київ, 04119, Україна)

E-mail: nataliia.piontko@gmail.com

УДК 336.15

UDC 336.15

Пйонтко Н. Б. Зарубежные модели финансового выравнивания и перспективы их внедрения в Украине

Целью статьи является определение моделей финансового выравнивания, применяемые в зарубежных странах, и обоснование возможностей использования зарубежного опыта финансового выравнивания или отдельных элементов его моделей на территории Украины, так как в условиях реформирования государственной региональной политики рассмотрение зарубежных инструментов финансового выравнивания является приоритетной и актуальной задачей современности. При обобщении и систематизации научных трудов многих отечественных и зарубежных ученых были определены модели организации финансового выравнивания в зависимости от формы государственного устройства страны. Проанализированы определяющие факторы необходимости применения финансового выравнивания, такие как: дисбаланс между собственным финансовым обеспечением и объемом возложенных задач; уровень фискальной децентрализации. Обоснованы способы выравнивания доходов и расходов, применяемые на вертикальном или горизонтальном уровнях для устранения диспропорций регионального развития. Определены особенности расширения финансового обеспечения бюджетов с помощью инновационных инструментов выравнивания. Проведено сравнение моделей финансового выравнивания в зарубежных странах и определены главные задачи по улучшению механизма и организации финансового выравнивания бюджетов в Украине. Перспективами дальнейших исследований в данном направлении являются диверсификация инструментов финансового выравнивания, определение инвестиционной составляющей в структуре доходов бюджетов и изучение деятельности субцентральных органов власти на финансовом рынке.

Ключевые слова: финансовое выравнивание, форма государственного устройства, фискальная децентрализация, бюджетный дисбаланс, форма финансового выравнивания, межбюджетный трансферт, субцентральный уровень.

Рис.: 2. **Табл.:** 4. **Библ.:** 27.

Пйонтко Наталія Богданівна – аспірантка, Науково-дослідницький фінансовий інститут Академії фінансового управління Міністерства фінансів України (вул. Дегтярівська, 38-44, Київ, 04119, Україна)

E-mail: nataliia.piontko@gmail.com

Piontko N. B. Foreign Models of Financial Equalization, Prospects for Implementation in Ukraine

The article is aimed to identify the models of financial equalization applied in foreign countries, and to substantiate the possibilities for use of foreign experience in terms of financial equalization or individual elements of such models on the territory of Ukraine, for taking into consideration the foreign tools of financial equalization in the context of the State regional policy reforms is a priority and urgent task of the present day. During the generalization and systematization of scientific works by numerous domestic and foreign scientists, models of financial equalization, depending on the form of state structure in the country, have been identified. Determinants of the necessity of financial equalization were analyzed, such as: the imbalance between the own financial security and the level of assigned tasks; the level of fiscal decentralization. Methods of income and expenditures equalization, applied in vertical or horizontal levels for balancing regional development, have been substantiated. Features of expansion of financial security of budgets by using innovative tools for equalization have been determined. A comparison of the models of financial equalization in foreign countries was made and the major tasks for improving the mechanism and organization of financial equalization of budgets in Ukraine were defined. Prospects for further research in this area are diversification of tools for financial equalization, defining the investment component in the structure of budgets' incomes and studying the activities of sub-central authorities in the financial market.

Key words: financial equalization, form of state structure, fiscal decentralization, budget imbalance, form of financial equalization, inter-budget transfer, sub-central level.

Pic.: 2. **Tabl.:** 4. **Bibl.:** 27.

Piontko Nataliia B. – Postgraduate Student, Academy of Finance Financial Management Research Institute the Ministry of Finance (vul. Degtyarivska, 38-44, Kyiv, 04119, Ukraine)

E-mail: nataliia.piontko@gmail.com

Р еформування державної регіональної політики та підвищення соціально-економічного рівня розвитку адміністративно-територіальних одиниць потребують усебічного дослідження та вивчення досвіду зарубіжних країн щодо способів формування бюджетних ресурсів, зміцнення їх фінансових основ і пошуку ефективної моделі фінансового вирівнювання з можливістю її запровадження в Україні, що в умовах здійснення децентралізації є особливо актуальною та пріоритетною темою для аналізу та розгляду. Проблематика фінансового вирівнювання тісно пов'язана із завданнями регіональної політики щодо подолання значних розривів у соціально-економічних рівнях розвитку регіонів та із можливостями самостійного фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування.

Тематиці фінансового вирівнювання присвячено багато наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Зокрема, визначення сутності фінансового вирівнювання в зарубіжних країнах, порівняння інструментів та моделей його здійснення, теоретичних і практичних основ їх застосування висвітлено в працях І. С. Волохової, П. В. Ворони, В. В. Журавля, Я. М. Казюк, А. О. Козенко, В. А. Костовської, О. Ю. Матвеевої, В. М. Опаріна, В. В. Письменного, І. В. Сагайдака, О. В. Шишка [13] та ін. Окремі питання забезпечення реалізації фінансового вирівнювання, а саме: функціонування міжбюджетних відносин знаходять свій вияв у працях В. Андрущенка, В. Зайчикової, О. А. Музики-Стефанчук, Ю. М. Петрушенка, О. Б. Яфінович та ін.; децентралізованих моделей фінансового забезпечення – Н. О. Бикодирової, О. М. Бориславської, І. Б. Заверухи, З. А. Мацук, А. М. Школика та ін.; диверсифікації доходів бюджетів – І. О. Луніної, А. В. Лучки, О. П. Кириленко та ін.

Теоретичні основи моделей фінансового вирівнювання, застосування відповідних інструментів та надання практичних рекомендацій щодо ефективного їх функціонування досліджені в працях таких зарубіжних учених, як А. Бретон, К. Едель, Р. Масгрейв, Б. Сірл, Д. Стігліц, М. Смарт та ін.

Фінансове вирівнювання, як головний метод усунення дисбалансів розвитку регіонів та підвищення рівня їх децентралізації на основі збільшення можливостей самостійного фінансового забезпечення, у зарубіжних країнах є достатньо дослідженим багатьма вченими. Проте деякі аспекти та сторони використання інструментів фінансового вирівнювання потребують додаткового вивчення та аналізу. Зокрема, більш ґрунтовного розгляду вимагає вирівнювання доходів та витрат у горизонтальному та вертикальному розрізах, аналіз застосування інструментів такого вирівнювання у федеративних та унітарних державах і вивчення питання самофінансування бюджетів. Тому метою статті є визначення моделей фінансового вирівнювання, що застосовуються в зарубіжних країнах, та обґрунтування можливостей використання зарубіжного досвіду фінансового вирівнювання чи окремих елементів його моделей на території України.

Нерівномірність територіального розміщення продуктивних сил, що спричиняє диференціацію податкової бази регіонів, а в результаті – відсутність достатнього

рівня фінансових ресурсів для ефективного та результативного виконання покладених завдань; характерна відмінність обсягів витрат у сфері надання державних і громадських послуг і тарифів на ці послуги стають причиною значних розривів у соціально-економічних рівнях розвитку регіонів. Вирішення проблем територіальних диспропорцій можливе за допомогою використання інструментів фінансового вирівнювання, що в тій чи іншій державі мають специфічні риси своєї реалізації та залежать від конкретних завдань та цілей здійснення регіональної політики в цілому.

У європейських країнах фінансове вирівнювання розвитку регіонів визначається як система інструментів та заходів щодо усунення фінансових дисбалансів шляхом перерозподілу ресурсів по вертикалі між ланками системи бюджетів і по горизонталі між територіальними одиницями [5].

Здійснення фінансового вирівнювання в тій чи іншій державі в основному залежить від її державного устрою (рис. 1). Саме на основі даної ознаки можна виокремити такі моделі організації фінансового вирівнювання в зарубіжних країнах:

- ✦ фінансове вирівнювання федеративних державах;
- ✦ фінансове вирівнювання унітарних державах;
- ✦ фінансове вирівнювання в регіоналізованих державах (країнах з регіональною автономією) [3, с. 133–134; 14].

Сама форма державного устрою ще не гарантує ефективність проведення фінансового вирівнювання та не встановлює залежність між обраною формою державного устрою та успішністю інструментів фінансового забезпечення, що в ній застосовуються, а лише показує, за допомогою яких механізмів, схем і процедур відбувається вирівнювання в унітарній чи федеративній країні.

Здійснення ефективного фінансового вирівнювання в основному залежить від існуючої бюджетно-податкової системи, реальної можливості територіальних одиниць до самостійного фінансового ресурсного забезпечення та виходу на ринки капіталів для незалежної від інших бюджетних рівнів акумуляції необхідних ресурсів та зміцнення фінансової бази регіонів.

Так, порівнюючи фінансове забезпечення бюджетів унітарних і федеративних держав, бачимо характерну особливість діяльності останніх – сильніший розподіл функцій між бюджетними ланками, що спричинено структурними особливостями побудови територіальних органів влади, а саме – появою бюджетів членів федерацій як додаткового рівня бюджетної системи. За наявності таких ланок у федеративних країнах забезпечується більш раціональний та чіткий розподіл повноважень і фінансових ресурсів між різними органами влади, ніж в унітарних державах, але при цьому спостерігається також і вищий рівень відповідальності додаткових ланок бюджетної системи за соціально-економічний розвиток регіонів [14].

Проте, незважаючи на внутрішні взаємозв'язки, що виникають між бюджетними рівнями у федеративних чи унітарних країнах, система фінансового вирівнюван-

Фінансове вирівнювання у федеративних державах	
<i>Децентралізована (американська, дуалістична) модель бюджетного федералізму (США, Індія)</i>	<i>Кооперативна (німецька) модель бюджетного федералізму (Німеччина, Бразилія)</i>
Суб'єкти міжбюджетних відносин мають широку фінансову самостійність та фіскальну автономію	Активна політика центральної влади у питаннях подолання фіскальних дисбалансів на різних рівнях управління та фінансового вирівнювання
Чітке розмежування бюджетно-податкових повноважень між рівнями влади. Надання місцевим органам влади широких прав у сфері оподаткування	Використання центральною владою відповідних інструментів розподілу податків та перерозподілу національного доходу
Фінансове вирівнювання базується на принципі «один податок – один бюджет»	Надходження від податків розподіляються між усіма рівнями
Суб'єкти міжбюджетних відносин мають право встановлювати так звані «свої» податки	Міжбюджетні відносини базуються на «загальних» податках
Місцева влада покладається на власні сили	Пряма фінансова допомога з вищих рівнів бюджетів відносно невелика
Відповідальність кожного рівня влади, особливо місцевого, за забезпечення населення необхідним набором держ. послуг	Забезпечення центральною владою єдиних стандартів суспільних послуг у межах усієї території
Слабкість зв'язків між різними рівнями влади	Тісна співпраця та сильні зв'язки між різними рівнями влади
Нейтральність щодо фіскальних дисбалансів в розвитку окремих територій	Численні й досить великі федеральні та спільні програми регіонального розвитку
<i>Канадська модель (реалізується в Канаді, Швейцарії, Австрії) – використання одночасно елементів німецької й американської моделей</i>	
Використання нецільових вирівнювальних трансфертів, а також цільових грантів	
Вирівнювальні трансферти забезпечують кожному суб'єкту сер. рівень бюджетного доходу	
Основний критерій для надання вирівнювальних трансфертів – чисельність населення	
Фінансове вирівнювання в унітарних державах	
<i>Модель унітарних держав – Японія, Швеція, Великобританія, Норвегія, Нідерланди, Данія й інші країни (модель бюджетного унітаризму)</i>	<i>Фінансове вирівнювання в регіоналізованих державах (країни зі складним унітарним устроєм) – Італія, Іспанія</i>
Центральні органи влади реалізують політику забезпечення населення послугами відповідної якості, встановлення стандартів якості та вирівнювання фінансового потенціалу регіонів	Розподіл функцій між ланками бюджетної системи практично відсутній, і численні соціально-економічні послуги фінансуються з усіх рівнів бюджетної системи
Вирівнювальні трансферти визначаються як різниця між базовими фін. потребами і базовими фін. доходами	Територіальний устрій є основою для існування широкої автономії регіональних і місцевих владних органів
Застосування, як правило, цільових дотацій	Застосування цільових і нецільових дотацій
Висока податкова спроможність бюджетів та низька залежність від трансфертів у скандинавських країнах	Висока податкова спроможність бюджетів та низька залежність від трансфертів

Рис. 1. Моделі фінансового вирівнювання у федеративних та унітарних країнах

Джерело: розроблено автором на основі даних [1, 3, 4, 10, 14].

ня повинна забезпечувати достатній обсяг фінансових ресурсів для виконання покладених завдань та чіткий розподіл доходів і витрат між рівнями бюджетної системи. Розмежування податкових надходжень, як основної структурної складової доходів, повинно відбуватися на постійній основі та забезпечувати підвищення рівня фіскальної децентралізації регіонів, дотримуючись при цьому мінімальних державних соціальних стандартів, що гарантуються громадянам країни [4].

Тому, для з'ясування необхідності використання інструментів фінансового вирівнювання, проаналізуємо показники співвідношення витрат державного, регіонального (тобто бюджетів середньої ланки у федеративних державах і країнах з регіональною автономією) та місцевих бюджетів зарубіжних країн – членів Організації економічного співробітництва та розвитку (надалі – ОЕСР) до валового внутрішнього продукту (надалі – ВВП) відповідних країн; податкових надходжень бю-

джетів, як основного джерела самостійного фінансового забезпечення, до ВВП; і питому вагу податкових надходжень у структурі доходів бюджетів (табл. 1). На основі цього визначимо рівень фінансової децентралізації зарубіжних країн, обґрунтуємо їх можливості автономного фінансового забезпечення та необхідність застосування інструментів фінансового вирівнювання.

Так, ресурси розподілені між бюджетними рівнями вкрай нерівномірно. Найбільшу частку витрат і податкових надходжень зарубіжні країни перерозпо-

діляють через центральний бюджет. Головним чином це відбувається в Греції, Португалії, Словенії, Франції, Угорщині, де частка витрат центрального бюджету до ВВП перевищує або наближається до 45%, а питома вага податкових надходжень центральних бюджетів значно перевищує відповідні доходи місцевих бюджетів, що дає можливість говорити про низький рівень фіскальної та фінансової децентралізації в цих країнах та значну концентрацію ресурсів на центральному рівні.

Таблиця 1

Показники співвідношення витрат і податкових надходжень центральних, регіональних та місцевих бюджетів до ВВП і питомої ваги податків у структурі доходів відповідних бюджетів*

Країна	Місцеві бюджети			Бюджети регіонального рівня			Центральні бюджети		
	Витрати до ВВП, %	Податкові надходження до ВВП, %	Податки у структурі доходів, %	Витрати до ВВП, %	Податкові надходження до ВВП, %	Податки у структурі доходів, %	Витрати до ВВП, %	Податкові надходження до ВВП, %	Податки у структурі доходів, %
Федеративні / регіональні країни									
Австрія	7,7	1,3	15,7	8,1	0,7	7,5	35,1	40,5	86,7
Бельгія	7,1	2,1	31,1	13,3	2,4	15,5	34,1	40,1	90,3
Іспанія	4,8	3,3	52,1	14,2	8,3	59,3	25,8	21,0	56,8
Канада	8,5	2,9	39,2	19,5	12,2	54,3	13,0	15,5	69,0
Німеччина	7,2	3,0	39,0	10,0	8,0	62,6	27,1	25,6	87,4
США	-	-	-	18,6	5,1	50,7	20,1	16,7	58,0
Швейцарія	6,5	4,1	58,6	12,6	6,7	50,5	14,4	16,3	90,0
Унітарні країни									
Данія	35,3	12,9	35,3	-	-	-	21,5	35,7	83,9
Естонія	9,9	4,2	44,8	-	-	-	29,0	27,6	76,4
Фінляндія	23,5	10,3	44,2	-	-	-	34,4	33,7	83,7
Франція	11,7	5,8	50,3	-	-	-	45,4	39,2	76,2
Греція	3,5	0,4	11,2	-	-	-	55,8	33,1	63,4
Угорщина	7,4	2,3	22,4	-	-	-	42,3	36,7	72,6
Ісландія	13,3	9,3	70,9	-	-	-	32,9	26,3	84,2
Ірландія	4,1	1,0	24,3	-	-	-	36,5	27,3	70,2
Ізраїль	5,2	2,3	41,7	-	-	-	36,8	28,3	79,9
Італія	14,4	7,0	46,8	-	-	-	36,2	35,7	86,5
Люксембург	4,9	1,4	24,2	-	-	-	39,0	38,0	88,4
Нідерланди	15,1	1,3**	9,5**	-	-	-	32,4	35,0**	76,8**
Норвегія	14,9	5,4	37,1	-	-	-	29,7	35,4	72,9
Польща	13,0	4,1**	30,5**	-	-	-	29,3	28,0**	76,3**
Португалія	6,7	2,3	34,2	-	-	-	43,6	31,1	71,6
Словаччина	6,4	0,9	12,3	-	-	-	34,6	28,8	67,0
Словенія	9,6	4,0	43,6	-	-	-	50,1	32,8	65,9
Швеція	25,0	15,9	63,0	-	-	-	28,3	26,9	71,3
Велика Британія	11,6	1,6	14,1	-	-	-	33,9	31,3	68,5

Примітки:

* – використано останні дані за 2013 р.;

** – використано дані за 2012 р., у зв'язку з відсутністю значень показників за 2013 р. на офіційному сайті ОЕСР.

Джерело: розроблено автором на основі даних [18, 19, 23 – 26].

Проте в Данії, Фінляндії, Швеції, де співвідношення витрат місцевих бюджетів до ВВП складає 35,3%, 23,5% і 25% відповідно, а податкові надходження здатні покрити витрати бюджетів більш, ніж на половину, спостерігається високий рівень децентралізації ресурсів, деконцентрації публічних завдань і функцій, фіскальної автономності та фінансової забезпеченості місцевих бюджетів, соціально-економічний розвиток регіонів.

Щодо фінансового забезпечення, то центральний рівень характеризується високою фіскальною спроможністю покривати всі витрати, а в таких країнах, як Австрія, Бельгія, Канада, Нідерланди, Норвегія, Швейцарія навіть перевищувати їх. Тому найцікавішим для розгляду залишається все ж таки субцентральний рівень (тобто рівень регіональних та місцевих бюджетів), де обсяг податкових надходжень не забезпечує автономного покриття видатків, що призводить до застосування інструментів фінансового вирівнювання як основного засобу збалансування бюджетів.

Так, лише місцеві бюджети Ісландії з питомою вагою податкових надходжень у структурі доходів 70,9%, Іспанії – 52,1%, Франції – 50,3%, Швейцарії – 58,6% і Швеції – 63% є децентралізованими та фіскально самостійними для надання суспільних благ і послуг, проте бюджети решти країн – учасниць ОЕСР не забезпечені необхідними власними фінансовими ресурсами, їх податкові надходження не покривають усіх потреб, тому для них стратегічно важливо використовувати інструменти фінансового вирівнювання для усунення даних диспропорцій та забезпечення ефективного розподілу ресурсів.

У загальному розумінні, фінансове вирівнювання – це процес усунення вертикальних і горизонтальних дисбалансів. Під час фінансового вирівнювання здійснюються заходи з перерозподілу фінансових ресурсів як між ланками системи бюджетів по вертикалі, так і між бідними та багатими територіальними одиницями по горизонталі.

У зарубіжній практиці виділяють декілька основних форм фінансового вирівнювання:

- ✦ вертикальне фінансове вирівнювання, що визначається як рух фінансових ресурсів між бюджетами вищого і нижчого рівнів у порядку їх адміністративної підпорядкованості;
- ✦ горизонтальне фінансове вирівнювання – передбачає рух бюджетних ресурсів між бюджетами одного рівня за принципом національної солідарності та міжрегіональної взаємодопомоги;
- ✦ вирівнювання видатків бюджетів – перерозподіл фінансових ресурсів з метою зменшення розбалансованості в можливостях здійснення бюджетних видатків та забезпечення отримання всіма громадянами однакового обсягу послуг;
- ✦ вирівнювання доходів бюджетів – перерозподіл фінансових ресурсів з метою урівноваження податкоспроможності та забезпечення зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні доходних джерел [6, 12].

Таким чином, засоби фінансового вирівнювання, що використовуються в країні, можуть бути поділені на дві групи залежно від джерела та напрямку вирівнювання:

1. Засоби вирівнювання доходів та витрат: фінансове вирівнювання спрямоване на зменшення відмінностей в обсягах податкових надходжень на душу населення чи на подолання розбіжностей у витратах на одну особу в забезпеченні стандартного набору послуг.

2. Засоби горизонтального та вертикального вирівнювання: регіони з високими фінансовими можливостями безпосередньо забезпечують регіони з низькою фінансовою базою необхідними ресурсами (так званий «принцип Робін Гуда») чи передача таких ресурсів відбувається опосередковано через центральний уряд (принцип заповнення розривів) [15].

На практиці дуже рідко зустрічаються країни, які застосовують лише одну з форм фінансового вирівнювання. В основному це поєднання різних моделей та способів горизонтального та/або вертикального вирівнювання доходів та/або витрат.

Розглянемо більш детально схеми фінансового вирівнювання доходів та витрат.

Вирівнювання доходів застосовується для зменшення відмінностей у можливостях збору субцентральних податків. Більшість систем вирівнювання доходів є горизонтального (солідарного) типу. У цілому, для оцінки можливості збору доходів використовується репрезентативна система оподаткування зі стандартизованою податковою базою, проте в деяких країнах використовуються фактичні доходи від податків. Більшість трансфертів є чітко обмеженими, тобто є верхня межа загальної суми грантів або чітка формула розподілу податків із загальних фондів. Рівень маржинального вирівнювання, тобто сума вирівнювальних грантів, які субцентральний рівень втрачає, якщо збільшується його дохід з власних податків, суттєво варіюється серед країн, однак у середньому субцентральні органи повинні виділяти більше 70% додаткових доходів від податків для вирівнювання (табл. 2).

Вирівнювальний рівень податків, тобто рівень, при якому додатковий дохід субцентрального органу вилучається для вирівнювання, є найбільш суперечливим питанням у фіскальній політиці. Значне вирівнювання, яке в поодиноких випадках сягає 100%, може зменшувати зусилля субцентральних органів щодо збільшення їх фіскальної бази або регіонального зростання [15].

Поряд з вирівнюванням доходів зарубіжні країни часто також використовують інструменти вирівнювання витрат, розмір та відповідність реальним потребам яких залежить від вибору шляхів оцінки даних потреб. Вирівнювання видатків, що базується на фактичних витратах, дає субцентральним органам стимул наповнювати бюджет. Вирівнювання видатків, яке базується на минулих витратах, зменшує можливість маневрів чи відхилень (табл. 3).

Стандартні, або нормовані, підходи до формування витрат вимагають певного набору критеріїв потреб: у той час, як більшість країн використовує лише декілька широких індикаторів потреб, інші потребують відносно

Механізм вирівнювання доходів країн – учасниць ОЕСР

Країна / форма вирівнювання	База доходів	Межа вирівнювання
Федеративні/ регіональні країни		
Австрія / вертикальна	Система розподілу податків, фактично зібрані податкові надходження	0% для земель, у яких податкові надходження вищі за середні значення та 88% – для земель, у яких такі надходження є нижчими за середні
Канада / вертикальна	Податкова система з 33 видів податків	0% для провінцій, у яких податкові надходження вищі за середні значення, 70–100% для провінцій, у яких такі надходження є нижчими за середні
Німеччина / горизонтальна та вертикальна	Система розподілу податків, фактично зібрані податкові надходження	Стягнення 15–85% для земель, у яких податкові надходження вищі за середні значення (прогресивна шкала), 100% для земель, у яких такі надходження є нижчими за 99,5% від середніх
Мексика	Відсутнє вирівнювання доходів	
Італія / вертикальна	Типова податкова систем	Від 2% (для найбагатших регіонів) до 7% (для найбідніших регіонів)
Швейцарія / горизонтальна та вертикальна	Податок на доходи, податок на багатство, податок на автотранспортні засоби	40–60%
Унітарні країни		
Данія / горизонтальна	Типова податкова система, що базується на податках на доходи фізичних осіб, податках на доходи корпорацій	85% для центральних муніципалітетів, 40% – для бідних муніципалітетів, якщо податкові можливості не перевищують 10% середніх, 45% – для інших
Фінляндія / горизонтальна	Типова податкова система, що базується на податках на доходи фізичних осіб, податках на доходи корпорацій та податках на власність	40% для муніципалітетів, у яких податкові надходження вище 90% середніх податкових можливостей, 90% для муніципалітетів, у яких податкові надходження нижче 90%
Норвегія / горизонтальна	Фактичні податкові доходи	Уся сума перевищення 134% середніх податкових можливостей, 90% для муніципалітетів нижче 110% середніх податкових можливостей
Португалія / вертикальна	Фактичні податкові доходи	0% для муніципалітетів вище середніх податкових можливостей, 100% для муніципалітетів нижче середніх податкових можливостей
Швеція / горизонтальна	Фактичні податкові доходи	85% для муніципалітетів вище 115% середніх податкових можливостей, 95% для муніципалітетів нижче середніх податкових можливостей
Велика Британія / вертикальна	Фактичні податкові доходи	0–100% залежно від шкали податку на власність

Джерело: [15, 17].

складних систем індикаторів, які постійно поповнюються. Підходи до вирівнювання витрат, що базуються на невеликій кількості індикаторів, є більш прозорими та простими у статистичному визначенні необхідної річної суми вирівнювання.

Наприклад, у Данії та Норвегії використовуються приблизно 15 соціально-економічних індикаторів для оцінки видаткових потреб, у Швейцарії – 24. Нідерланди застосовують 10 моделей для фінансового вирівнювання, а французька система оцінки потреб складається із 7 програм зі значною кількістю індикаторів [16].

На відміну від вирівнювання доходів вирівнювання видатків є вертикальним у більшості країн. У той час, як сьогодні більшість країн використовує стандартну формулу вирівнювання видатків, у деяких країнах вирівнювання базується на історичних або актуальних (фактичних) витратах.

Як механізм вирівнювання доходів, так і механізм вирівнювання витрат передбачає або поповнення, або вилучення частини фінансових ресурсів із субцентрально-бюджетів, використовуючи такі інструменти фінансового вирівнювання, як *трансферти*.

Трансфертне фінансування бюджетів місцевого самоврядування з центрального рівня свідчить про інтенсивний перерозподіл ресурсів, спрямованих на вирівнювання відмінностей у соціально-економічному розвитку територій, про зміцнення їх фінансової бази для ефективного, повного та своєчасного виконання органами місцевого самоврядування покладених на них функцій. Вилучення ж частини фінансових ресурсів з місцевих бюджетів – про ефективність діяльності та розвиток окремих регіонів, дотримання принципу солідарності.

Так, у багатьох країнах основним структурним елементом доходів місцевих бюджетів є трансферти,

Механізм вирівнювання витрат країн-учасниць ОЕСР

Країна	Форма вирівнювання	База витрат
Федеративні / регіональні країни		
Австрія	Вертикальна	Середні / стандартні витрати, фактичні витрати
Канада	Вертикальна	Середній приріст витрат провінцій
Німеччина	Вертикальна	Загальна сума внесків, фактичні витрати
Італія	Вертикальна	Фактичні витрати
Мексика	Вертикальна	Витрати на одиницю продукції, історичні витрати
Іспанія	Вертикальна	Історичні витрати
Швейцарія	Вертикальна	Фактичні витрати
Унітарні країни		
Данія	Вертикальна	Середні / стандартні витрати
Фінляндія	Вертикальна	Середні / стандартні витрати, фактичні витрати
Греція	Вирівнювання витрат не застосовується	
Японія	Вертикальна	Середні / стандартні витрати
Норвегія	Горизонтальна	Середні / стандартні витрати
Польща	Вертикальна	На душу населення
Португалія	Вертикальна	Середні / стандартні витрати
Швеція	Горизонтальна	Середні / стандартні витрати
Велика Британія	Вертикальна	Середні / стандартні витрати

Джерело: [16].

що забезпечують стабільне та достатнє надходження до місцевих бюджетів. Найменше значення даного інструменту вирівнювання спостерігається в країнах з високим рівнем децентралізації та широкою податковою автономією місцевих органів влади – Ісландія, Швейцарія, Швеція. Переважна більшість країн використовує цільові трансферти, проте вони не є ефективним засобом вирівнювання, оскільки обмежують органи місцевого самоврядування у вільному виборі політики [5] (табл. 4).

Тому більш раціонально застосовувати нецільові дотації або використовувати їх поєднання, як це реалізується в Нідерландах, Німеччині та Польщі. Проте, потрібно зазначити, що система трансфертів повинна бути прозорою та покривати нестачу фінансових ресурсів лише частково, оскільки повне фінансування демотивує органи місцевого самоврядування збільшувати власну дохідну базу.

Так, проаналізувавши інструменти фінансового вирівнювання, що застосовуються у федеративних та унітарних зарубіжних країнах, визначивши ступінь їх фінансової та фіскальної децентралізації, залежність від інших бюджетних рівнів, узагальнимо дані характеристики та виберемо ті моделі фінансового вирівнювання, які виявилися найбільш успішними, та зазначимо можливість і реальність їх запровадження в Україні. У цілому, у зарубіжній практиці сформувалося чотири типи фінансової забезпеченості органів місцевого самоврядування (рис. 2).

Найефективнішим є перший тип, де залежність від трансфертів є дуже низькою, а податкова спроможність дозволяє місцевим бюджетам самостійно здійснювати надання публічних благ і послуг.

Розглянемо більш детально фінансове вирівнювання саме в цих країнах, а також проаналізуємо досвід скандинавських країн, як найбільш соціально-орієнтованих моделей, і досвід Німеччини – як однієї з високорозвинених країн світу.

Шведська система фінансового вирівнювання, або як її ще називають «система Робін Гуда», характеризується високим рівнем децентралізації та фіскальної незалежності місцевих бюджетів; побудована на принципі самофінансування. Здійснюється вирівнювання як доходів, так і витрат. Межею, за якою починається вирівнювання доходів, є досягнення 115% середнього показника податкових надходжень на душу населення. Якщо відповідні доходи перевищують значення показника, відбувається їх вилучення, якщо ж нижче – органи місцевого самоврядування отримують дотацію, що розраховується як різниця між середнім та фактичним показником доходів. Система вирівнювання витрат базується на розрахунках нормативних витрат на обов'язкові послуги на душу населення. Якщо фактичні витрати менше необхідної норми, то комуни сплачують збір вирівнювання, який у подальшому перерозподіляється між органами місцевого самоврядування, в яких витрати перевищують нормативний показник. Така процедура вирівнювання може демотивувати територіальний розвиток, проте в результаті залучення депресивних регіонів до територіального поділу праці та підвищення соціальних стандартів у цілому таке вирівнювання себе виправдовує, адже органи місцевого самоврядування отримують достатні фінансові ресурси для надання необхідних благ та послуг [11, 27].

Система трансфертного фінансування місцевих бюджетів серед країн – учасниць ОЕСР*

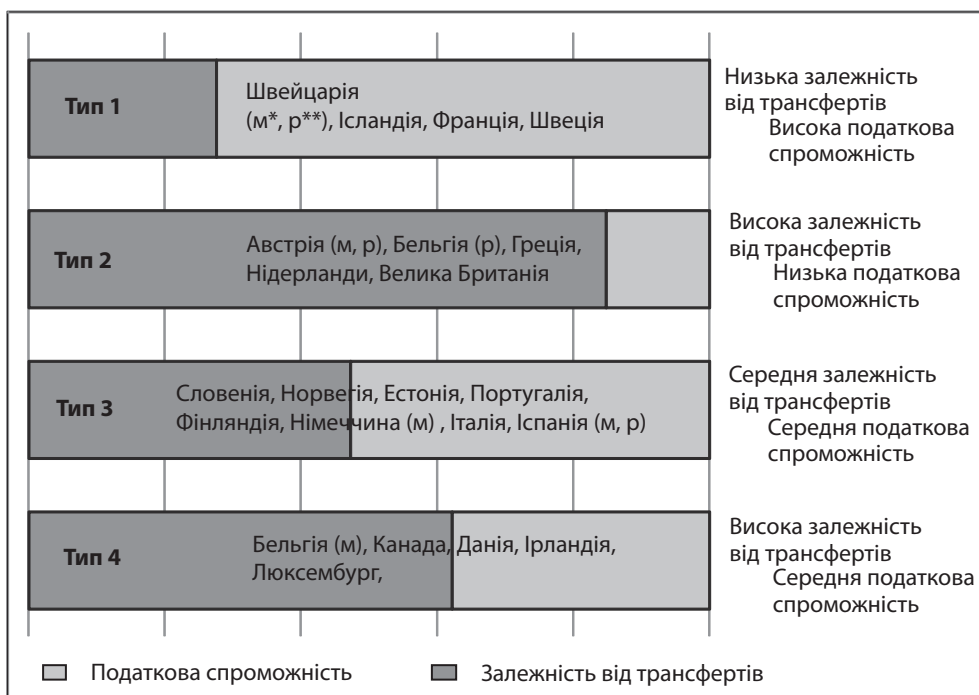
Країна	Кошти трансфертів	Частка отриманих трансфертів у структурі доходів місцевих бюджетів, %	Залежність від трансфертів	Співвідношення отриманих трансфертів до ВВП, %
<i>Федеративні/регіональні країни</i>				
Австрія	Цільові	61,9	Висока	5,2
Бельгія	Цільові	49,7	Висока	3,4
Канада	Цільові	47,3	Висока	3,8
Німеччина	Цільові та нецільові	36,1	Середня	2,8
Іспанія	Цільові	56,4	Висока	2,2
Італія	Цільові	39,3	Середня	5,8
Швейцарія	Цільові	11,2	Низька	0,8
<i>Унітарні держави</i>				
Данія	Цільові	58,2	Висока	21,2
Греція	Цільові	62,0	Висока	2,4
Естонія	Нецільові	37,3	Середня	3,7
Ірландія	Цільові	45,0	Висока	1,9
Люксембург	Цільові	54,9	Висока	3,0
Ісландія	Нецільові	27,2	Низька	
Фінляндія	Цільові	30,3	Низька	7,0
Франція	Цільові	28,5	Низька	3,3
Нідерланди	Цільові та нецільові	70,0	Висока	9,8
Норвегія	Цільові	44,2	Середня	6,3
Польща	Цільові та нецільові	49,3	Висока	6,4
Португалія	Нецільові	28,1	Низька	2,0
Словенія	цільові	37,9	Середня	3,6
Угорщина	Цільові	53,7	Висока	5,3
Швеція	Цільові	28,7	Низька	7,2
Велика Британія	Цільові	68,6	Висока	7,8

Примітка: * – використано останні дані за 2013 р.

Джерело: розроблено автором на основі даних [20, 21, 22].

Система вирівнювання у Франції також базується як на вирівнюванні доходів, так і на вирівнюванні витрат. Вирівнювання доходів здійснюється за допомогою місцевих податків та на основі використання звичайних грантів. Вирівнювання витрат розглядається як компенсація за фінансування додаткових соціальних цілей з місцевих бюджетів та забезпечується окремими грантами [27]. Для визначення сум міжбюджетних трансфертів у Франції враховуються розміри прогнозованого річного рівня інфляції та половина фактичного процентного зростання ВВП, що забезпечує стабільність і передбачуваність виділення коштів для всіх адміністративно-територіальних одиниць за умов сталого економічного зростання. Розрахунок обсягів необхідного фінансового вирівнювання базується на таких показниках, як щорічна класифікація населення комуни, синтетичний індекс ресурсів та фінансових платежів комуни, фіскальний потенціал комуни на душу населення тощо [5].

Швейцарія, як один із прикладів держави з розгалуженим місцевим самоврядуванням, вирізняється широким колом повноважень місцевих органів влади та їх високим рівнем фінансової автономії. Комуни отримують близько 1/3 від загальних державних доходів та несуть близько 1/3 державних витрат. Вони можуть збирати власні податки та призначати податкові ставки, збирати внески та отримувати кантональні гранти. Кантони мають систему фінансового вирівнювання для підтримки бідніших комун. Більшу частину доходів комун складають податки (близько 50%). Близько 25% державних доходів складають внески, 25% надходять з інших джерел. Податкові повноваження та вільний розподіл витрат сприяють високому рівню автономії. Також варто зазначити, що у Швейцарії закріплений принцип субсидіарності, згідно з яким завдання виконуються на найнижчих рівнях публічного управління, що забезпечує високу ефективність виконання покладених завдань [3, с. 177–208].

* – місцевий рівень; ** – регіональний рівень.

Рис. 2. Типи фінансового забезпечення країн – учасниць ОЕСР

Джерело: розроблено автором.

Далі проаналізуємо фінансове вирівнювання у скандинавських країнах.

У Данії вирівнювання місцевих бюджетів здійснюється за доходами і за видатками відповідних бюджетів. Доходи вирівнюються в розрахунку на одного жителя. Вирівнювання за видатками базується на використанні спеціального індексу, в якому враховано демографічні характеристики та соціальні показники, що робить дану форму вирівнювання більш складною, ніж дохідну. При цьому орган місцевої влади отримує дотацію або сплачує кошти в межах схеми вирівнювання залежно від потреб у видатках на одного мешканця, які можуть бути вищими чи нижчими від середнього загальнонаціонального показника. Вирівнювання досягається завдяки міжвідомчим об'єднаним трансфертам. Данська система фінансового вирівнювання гарантує муніципалітетам лише 45% відхилень від середньої бази оподаткування і від загальних потреб. Ступінь вирівнювання може збільшуватися ще на 40%, якщо здійснюється урівноваження бюджетів у столичних районах Копенгагена, і може досягати 80% при збалансованості бюджетів областей. Для муніципалітетів з низькою фінансовою спроможністю, у яких податкові надходження на одного жителя менші 10% у середньому по країні, вирівнювання забезпечує 40% різниці до досягнення середніх доходів муніципалітетів. Таке неповне вирівнювання бюджетів позитивно впливає на їх діяльність, адже створює умови для самостійного пошуку необхідних ресурсів [8, с. 124–127; 11].

Цікавою для розгляду є система фінансового вирівнювання в Норвегії, де базою для урівноваження бюджетів є їх податкові надходження в розрахунку на одного жителя. Якщо такі доходи нижчі 110% середнього показника по країні, то комунам забезпечується 90%

такої фінансової нестачі, якщо ж значення показника перевищує 134%, то вся сума перевищення таких надходжень потрапляє в центральний бюджет, що демотивує місцеві органи влади нарощувати власну дохідну базу. Проте така ситуація в основному пов'язана зі складними географічними умовами, в яких перебувають більшість регіонів, їх значними диспропорціями в розвитку та низьким потенціалом у збільшенні податкової бази. Дані проблеми вирішуються за допомогою трансфертів, що урівноважують необхідні обсяги фінансування для надання суспільних послуг [8, с. 134–137; 11].

У Фінляндії система вирівнювання доходів спрямована на зменшення наслідків регіональних відмінностей податкових баз і створення умов для забезпечення муніципалітетами однакових стандартів суспільних послуг. Доходи муніципалітетів оцінюються на основі показника потенційних податкових надходжень на душу населення, тобто доходів, які муніципалітет міг би зібрати за умов застосування середньої по країні ставки муніципальних податків. Муніципалітетам, в яких потенційні податкові надходження на душу населення є нижчими за 90% середніх по країні, система вирівнювання компенсує відповідну різницю (до 90%). Ті муніципалітети, де рівень податкових доходів перевищує 90% середніх по країні, перераховують до системи вирівнювання кошти в розмірі 40% потенційних податкових надходжень на душу населення, що переходять поріг у 90%. Фінська система вирівнювання вирівнює доходи місцевої влади меншою мірою, ніж аналогічні системи в Данії, Норвегії та Швеції, тому що вона не має істотного впливу на стан центрального бюджету, оскільки загальна сума, яку сплачують муніципалітети-донори, приблизно дорівнює сумі, що надходить до муніципалітетів-реципієнтів [7, 8, с. 127–134].

Система вирівнювання в Німеччині базується на принципі фіскального федералізму, який характеризується чітким розмежуванням функцій та повноважень між федеральним урядом та землями, складною системою фінансового компенсування. Для Німеччини характерною залишається відмінність у формуванні доходів місцевих бюджетів між східним і західним регіонами країни. Для західної частини Німеччини основними джерелами є надходження від податків, а для східної – дотації з федерального і земельного бюджетів. Різниця у фінансових можливостях поміж землями компенсується достатньою мірою, з урахуванням фінансових можливостей та потреб громад (чи їх об'єднань). Федеральна фінансова підтримка громад щодо особливо важливих інвестицій може бути надана винятково за посередництва відповідної землі. Та разом із тим, конституція Німеччини у своїх положеннях закріплює за місцевим самоврядуванням фінансові ресурси, визначаючи у відповідних нормах перелік податкових надходжень громад. У рамках закону громадам надається право встановлювати порядок збору податків [3].

Фінансове вирівнювання здійснюється в 4 етапи:

- ✦ вертикальний розподіл податків;
- ✦ збільшення податкових можливостей за допомогою додаткових надходжень, таких як частина деяких податків, наприклад ПДВ;
- ✦ вирівнювання відповідно до індикатора фінансових можливостей;
- ✦ додаткові платежі відповідно до цілей земель і додатково до цього надання допомоги з боку федерального уряду [27].

Втім, застосування класичних механізмів фінансового вирівнювання, таких як міжбюджетні трансферти та регулювання податкових надходжень, не надає ефективного фінансового забезпечення органам місцевого самоврядування. Міжнародний досвід показує, що важливим джерелом фінансування місцевого самоврядування є позики. Саме за рахунок місцевих позик фінансується основна частина капітальних видатків місцевих бюджетів: у Японії, США та Німеччині – до 50%; у Англії – до 90%; у Франції – до 98% [9]. У структурі доходів місцевих бюджетів Німеччини питома вага позик складає 9%, Франції – 10%, Іспанії – 10%, Чехії – 11%, Бельгії – 13%, Нідерландів – 19%. Проте в більшості країн позикове джерело фінансування або не застосовується взагалі, або становить зовсім низький відсоток: Великобританія, Данія, Латвія, Польща, Румунія, Швеція, та інші [2, с. 25]. Та, незважаючи на це, диверсифікація дохідної бази бюджетів шляхом акумуляції додаткових кредитних, позикових та інвестиційних ресурсів є інноваційною складовою місцевого розвитку більшості країн, що свідчить про зменшення залежності від традиційних джерел надходжень та активну участь місцевих органів самоврядування розвитку як самих територій, так і країни в цілому.

ВИСНОВКИ

Моделі фінансового вирівнювання в зарубіжних країнах, що дозволяють збалансувати соціально-еконо-

мічний розвиток регіонів та досягнути певного рівня стабільності, відрізняються залежно від рівня фіскальної децентралізації, можливостей органів місцевого самоврядування до самостійного фінансового забезпечення, типу державного устрою, особливостей та розвиненості економік, глибини та масштабності диспропорцій територіального розвитку, розмежування повноважень і фінансових ресурсів між центральними та місцевими органами влади.

Ефективним є те вирівнювання, що забезпечує сталий розвиток як окремих адміністративно-територіальних одиниць, так і країни в цілому; надає можливості, стимули та створює необхідні умови для автономного пошуку фінансових ресурсів місцевими органами самоврядування.

Так, найкращу практику успішного здійснення фінансового вирівнювання реалізували скандинавські країни, Німеччина, Франція, Швейцарія та ін. Можливість використання їх досвіду чи запозичення окремих елементів моделей фінансового вирівнювання для використання на теренах України залежить від комплексного здійснення реформ регіональної політики. Адже для запровадження швейцарської моделі вирівнювання, наприклад, потрібно збільшити рівень фінансової автономності місцевих бюджетів, для моделі скандинавських країн – урахувати реальні видаткові потреби органів місцевого самоврядування, розробити реальні програми соціально-економічного розвитку депресивних регіонів.

Однак в Україні й досі спостерігається високий рівень централізації фінансових ресурсів. На місцевий рівень хоч і делеговано значну частину повноважень, проте вони не забезпечені відповідною фінансовою базою. Рівень залежності від трансфертів становить більше 50%, трансфертна політика застосовується лише для вирівнювання стандартних потреб і не забезпечує соціально-економічного розвитку регіонів. Тому основними завданнями для України, з урахуванням позитивного досвіду інших країн щодо організації фінансового вирівнювання місцевих бюджетів, що дозволить покращити чинний в Україні механізм вирівнювання в напрямку підвищення його ефективності, на сучасному етапі є:

- ✦ здійснення та розвиток децентралізації як пріоритетного чинника забезпечення автономності органів місцевого самоврядування, що включає делегування як повноважень, так і фіскальних ресурсів, достатніх для самостійного фінансування завдань. Перші кроки на цьому шляху були зроблені ще у 2014 р., проте потребує вдосконалення та подальшої розробки диверсифікація фінансових ресурсів місцевих органів влади;
- ✦ оцінка соціально-економічного розвитку регіонів з метою визначення їх реальних потреб;
- ✦ активізація органів місцевого самоврядування до самостійного пошуку ресурсів та забезпечення виходу на фінансові ринки та ринки капіталів для акумуляції необхідної фінансової бази;
- ✦ зміна системи трансферної політики, яка була б спрямована на фінансове забезпечення регіонів

в основному через надання нецільових трансфертів – для створення ширших можливостей використання ресурсів;

- ✦ збільшення податкових надходжень місцевих бюджетів шляхом ефективнішого розподілу ресурсів та закріплення за органами місцевого самоврядування більшої кількості податків для забезпечення їх самостійності;
- ✦ застосування принципів горизонтального вирівнювання на протидію неефективним вертикальним;
- ✦ забезпечення неповного фінансового вирівнювання, за якого органи місцевого самоврядування не втрачали б стимули до самостійного пошуку ресурсів, а відповідно, і до збільшення дохідної бази.

Успішне виконання зазначених реформ створить передумови та перспективи для запровадження в Україні ефективної моделі фінансового вирівнювання та забезпечить високий рівень соціально-економічного розвитку як країни у цілому, так і кожного окремого її громадянина.

Перспективними залишаються питання підвищення автономності місцевих органів самоврядування: більш детальне вивчення найвагоміших податків у структурі бюджетів зарубіжних країн та їх вплив на зміну структури доходів; диверсифікації інструментів фінансового вирівнювання; діяльності органів місцевого самоврядування на фінансовому ринку та інвестиційної складової забезпечення бюджетів необхідними ресурсами. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Бикадорова Н. О.** Фінансова децентралізація місцевого самоврядування / Н. О. Бикадорова // Економічний вісник Донбасу. – 2010. – № 2 (20). – С. 145–151.
2. **Ворона П. В.** Зарубіжний досвід організації роботи місцевої влади : монографія / П. В. Ворона, О. В. Власенко, М. О. Пухтинський та ін. ; – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2009. – 280 с.
3. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / [О. М. Бориславська, І. Б. Заверуха, А. М. Школик та ін.] // Центр політико-правових реформ. – К. : Москаленко О. М., 2012. – 212 с.
4. **Казюк Я. М.** Моделі державного управління міжбюджетними відносинами у розвинених країнах світу: уроки для України / Я. М. Казюк // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2013. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ttpdu_2013_1_9.pdf
5. **Казюк Я. М.** Порівняльні характеристики інструментів фінансового вирівнювання: європейський досвід / Я. М. Казюк // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. – 2013. – Вип. 2. – С. 160–171.
6. **Козенко А. О.** Зарубіжний досвід вертикального фінансового вирівнювання та його застосування в Україні / А. О. Козенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2013. – Вип. 37. – С. 266–272.
7. **Костовська В. А.** Зарубіжний досвід зміцнення фінансових основ місцевого самоврядування та можливості трансформації його в українську практику / В. А. Костовська // Міжнародна економічна політика. – 2012. – Спецвипуск. – С. 192–199.
8. **Луніна І. О.** Диверсифікація доходів місцевих бюджетів : монографія / І. О. Луніна, О. П. Кириленко, А. В. Лучка та ін. ; НАН України, Інститут економіки та прогнозування. – К., 2010. – 320 с.
9. **Матвеева О. Ю.** Запровадження децентралізованої моделі фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні / О. Ю. Матвеева // Публічне адміністрування: теорія та практика. – 2012. – Вип. 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Patp_2012_2_35.pdf
10. **Музика-Стефанчук О. А.** Міжбюджетні відносини та сучасний федералізм / О. А. Музика-Стефанчук // Публічне право. – 2011. – № 1. – С. 54–58.
11. **Письменний В. В.** Сучасні виклики системи фінансового вирівнювання територій: досвід України і скандинавських країн / В. В. Письменний, Х. П. Палац // Вісник Запорізького національного університету. Серія «Економічні науки». – 2014. – № 3. – С. 112–122.
12. **Сагайдак І. В.** Сутність і стан фінансового вирівнювання у бюджетній системі України / І. В. Сагайдак // Економічний простір. – 2013. – № 75. – С. 172–180.
13. **Шишко О. В.** Вдосконалення системи фінансового вирівнювання в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / О. В. Шишко ; Акад. фін. упр., Н.-д. фін. ін-т. – К., 2009. – 20 с.
14. **Яфінович О. Б.** Місцеві бюджети та міжбюджетні відносини: досвід європейських країн та проблеми України / О. Яфінович // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2015. – № 2 (167). – С. 92–100.
15. **Blöchliger H.** Fiscal equalisation – across-country perspective / Hansjörg Blöchliger // Conference on «Fiscal Equalisation», 26–27 June 2014, Berlin [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.polsoz.fu-berlin.de/polwiss/forschung/systeme/polssystem/Veranstaltungen/Tagung-zur-Reform/ppt-und-paper/Bloechliger.pdf>
16. **Blöchliger H.** Fiscal Equalisation / Hansjörg Blöchliger, Claire Charbit // OECD Journal: Economic Studies. – 2008. – No. 44. – 22 p. [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.oecd.org/eco/42506135.pdf>
17. **Blöchliger H.** Fiscal Federalism 2014: Making Decentralization Work / Hansjörg Blöchliger // OECD Publishing – 2013. – 136 p. [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/governance/fiscal-federalism-2014_9789264204577-en#page1
18. Consolidated government expenditure as percentage of GDP (consolidated) // Organisation for Economic Co-operation and Development [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.oecd.org/tax/federalism/oecdiscaldecentralisationdatabase.htm>
19. Government revenue, expenditure and main aggregates // European Statistical Office [Electronic resource]. – Mode of access : <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>
20. Inter-governmental transfer revenue (internally consolidated between the Central and Social Security sectors only) as percentage of GDP // Organisation for Economic Co-operation and Development [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.oecd.org/tax/federalism/oecdiscaldecentralisationdatabase.htm>
21. Inter-governmental transfer revenue as percentage of total revenue for each level of government (internally consolidated for the Central and Social Security sectors only) // Organisation for Economic Co-operation and Development [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.oecd.org/tax/federalism/oecdiscaldecentralisationdatabase.htm>
22. Intergovernmental Grants by Type // Organisation for Economic Co-operation and Development [Electronic resource]. – Mode of access : http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=MEI_CLI#
23. Revenue Statistics 2014. Special feature: trends in tax revenues following the crisis / OECD Publishing [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/taxation/revenue-statistics-2014_rev_stats-2014-en-fr#page1
24. Tax revenue as percentage of GDP // Organisation for Economic Co-operation and Development [Electronic resource]. –

Mode of access : <http://www.oecd.org/tax/federalism/oecdiscaldecentralisationdatabase.htm>

25. Tax revenue as percentage of total revenue for each level of government (internally consolidated for the Central and Social Security sectors only) // Organisation for Economic Co-operation and Development [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.oecd.org/tax/federalism/oecdiscaldecentralisationdatabase.htm>

26. Taxation trends in the European Union // European Statistical Office: Statistical books [Electronic resource]. – Mode of access : http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2014/report.pdf

27. Vasilyeva, T. A. Analysis of the experience of fiscal equalization in European countries / T. A. Vasilyeva, A. V. Vysochyna // *The Genesis of Genius*. – 2014. – № 3. – P. 86–87.

Науковий керівник – Опарін В. М., доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

REFERENCES

Bykadorova, N. O. "Finansova detsentralizatsiia mistsevoho samovriaduvannia" [The financial decentralization of local government]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, no. 2 (20) (2010): 145-151.

Boryslavska, O. M. et al. *Detsentralizatsiia publichnoi vlady: dosvid ievropeiskykh krain ta perspektyvy Ukrainy* [Decentralisation of public authority: European experience and prospects of Ukraine]. Kyiv: Moskalenko O. M., 2012.

Blochliger, N. "Fiscale qualisation - across-country perspective". <http://www.polsoz.fu-berlin.de/polwiss/forschung/systeme/polssystem/Veranstaltungen/Tagung-zur-Reform/ppt-und-paper/Blochliger.pdf>

Blochliger, H., and Charbit, C. "Fiscal Equalisation". <http://www.oecd.org/eco/42506135.pdf>

Blochliger, N. "Fiscal Federalism 2014: Making Decentralization Work". http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/governance/fiscal-federalism-2014_9789264204577-en#page1

"Consolidated government expenditure as percentage of GDP (consolidated)". <http://www.oecd.org/tax/federalism/oecdiscaldecentralisationdatabase.htm>

"Government revenue, expenditure and main aggregates" European Statistical Office. <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>

"Inter-governmental transfer revenue (internally consolidated between the Central and Social Security sectors only) as percentage of GDP" Organisation for Economic Co-operation and Development. <http://www.oecd.org/tax/federalism/oecdiscaldecentralisationdatabase.htm>

"Inter-governmental transfer revenue as percentage of total revenue for each level of government (internally consolidated for the Central and Social Security sectors only)" Organisation for Economic Co-operation and Development. <http://www.oecd.org/tax/federalism/oecdiscaldecentralisationdatabase.htm>

"Intergovernmental Grants by Type" Organisation for Economic Co-operation and Development. http://stats.oecd.org/In-dex.aspx?DatasetCode=MEI_CLI#

Kaziuk, Ya. M. "Modeli derzhavnogo upravlinnia mizhbiudzhethnymi vidnosynamy u rozvynenykh krainakh svitu: uroky dlia Ukrainy" [Models governance intergovernmental relations in the developed world: lessons for Ukraine]. http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ttpdu_2013_1_9.pdf

Kaziuk, Ya. M. "Porivnialni kharakterystyky instrumentiv finansovoho vyrivniuvannia: ievropeiskyi dosvid" [Comparative

characteristics of financial equalization instruments: the European experience]. *Naukovyi visnyk Akademii munitsypalnoho upravlinnia. Seriia "Upravlinnia"*, no. 2 (2013): 160-171.

Kozenko, A. O. "Zarubizhnyi dosvid vertykalnoho finansovoho vyrivniuvannia ta ioho zastosuvannia v Ukraini" [Foreign experience vertical financial equalization and its application in Ukraine]. *Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy*, no. 37 (2013): 266-272.

Kostovska, V. A. "Zarubizhnyi dosvid zmitsnennia finansovoykh osnov mistsevoho samovriaduvannia ta mozhyvosti transformatsii ioho v ukrainsku praktyku" [Foreign experience strengthening the financial foundations of local government and the possibilities of its transformation into Ukrainian practice]. *Mizhnarodna ekonomichna polityka*, Spetsvypusk (2012): 192-199.

Lunina, I. O. et al. *Dyversyfikatsiia dokhodiv mistsevykh biudzhethiv* [Diversification of incomes of local budgets]. Kyiv, 2010.

Matveieva, O. Yu. "Zaprovadzhennia detsentralizovanoi modeli finansovoho zabezpechennia mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini" [The introduction of a decentralized model of financial support for local government in Ukraine]. http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Patp_2012_2_35.pdf

Muzyka-Stefanchuk, O. A. "Mizhbiudzhetni vidnosyny ta suchasnyi federalizm" [Intergovernmental relations and modern federalism]. *Publichne pravo*, no. 1 (2011): 54-58.

Pysmennyi, V. V., and Palats, Kh. P. "Suchasni vyklyky systemy finansovoho vyrivniuvannia terytorii: dosvid Ukrainy i skandinavskyykh krain" [Modern challenges of financial alignment of territories: the experience of Ukraine and Scandinavian countries]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Seriia «Ekonomichni nauky»*, no. 3 (2014): 112-122.

"Revenue Statistics 2014. Special feature: trends in tax revenues following the crisis" OECD Publishing. http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/taxation/revenue-statistics-2014_rev_stats-2014-en-fr#page

Shyshko, O. V. "Vdoskonalennia systemy finansovoho vyrivniuvannia v Ukraini" [Improvement of financial equalization in Ukraine]. *Avtoreferat dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.08*, 2009.

Sahaidak, I. V. "Sutnist i stan finansovoho vyrivniuvannia u biudzhethni systemi Ukrainy" [The essence of financial equalization and the state budget system in Ukraine]. *Ekonomichnyi prostrir*, no. 75 (2013): 172-180.

"Tax revenue as percentage of GDP" Organisation for Economic Co-operation and Development. <http://www.oecd.org/tax/federalism/oecdiscaldecentralisationdatabase.htm>

"Tax revenue as percentage of total revenue for each level of government (internally consolidated for the Central and Social Security sectors only)" Organisation for Economic Co-operation and Development. <http://www.oecd.org/tax/federalism/oecdiscaldecentralisationdatabase.htm>

"Taxation trends in the European Union" European Statistical Office: Statistical books. http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2014/report.pdf

Vorona, P. V. et al. *Zarubizhnyi dosvid orhanizatsii roboty mistsevoi vlady* [Foreign experience of organization of local authorities]. Kharkiv: Mahistr, 2009.

Vasilyeva, T. A., and Vysochyna, A. V. "Analysis of the experience of fiscal equalization in European countries". *The Genesis of Genius*, no. 3 (2014): 86-87.

Yafinovykh, O. B. "Mistsevi biudzhety ta mizhbiudzhetni vidnosyny: dosvid ievropeiskykh krainy ta problemy Ukrainy" [Local governments and intergovernmental relations: experience of European countries and the problems of Ukraine]. *Visnyk KNU imeni Tarasa Shevchenka*, no. 2 (167) (2015): 92-100.